

KÖZMŰVELŐDÉS.

Az erdélyi római kath. irodalmi társulat heti közlönye.

Megjelenik minden szombaton. — A társulat minden rendű tagjai a lapot tagdíjajukért kapják. — Nemtagok részére előfizetési díj: egészévre 4 frt, félévre 2 frt, negyedévre 1 frt

Ugy a lap szellemi részét illető cikkek, mint az előfizetési pénzek a „Közművelődés” szerkesztőségének Gyulafehérvárra a várba küldendők.

Az emberi ész tehetsége vallás- erkölcsi szempontból.

(Folytatás.)

Az ókornak nagy bölcsei legalább elismerték azt, hogy ők minden lelki tehetségük daczára sem képesek az Istenről és tulajdonairól bizonyost mondani; ezeknek pedig határozott ismerete nélkül, mint Cicero bevallja, *lehetetlen az ember kötelességeiről is határozni.*³⁾ Maga Plato mondá, hogy *szükséges egy mesternek jönni az égből az emberiség tanítása végett.*⁴⁾ Ezen nagy elmék beismerték szellemi gyengeségüket s a látnokkal mindnyájan epedve kiáltának fel: *Harmatozottok egetek felülről! . . . A felhők csepegjék az igazat!! Nyiljék meg a föld, és teremje az Üdvözítőt!!*⁵⁾

Az Úr meg is hallgatta a jobb lelkek eget átható sohajtásait; elküldötte az idők teljében a szabadtót, hogy megtanítsa az embereket mindarra, a miket századokon keresztül a kiváló szellemek se tudhatának. — Ő eljött! Saját szavaival és tetteivel hirdeté a hit igazságait, s azokat isteni hatalmával alapított társulatba az emberiség legdrágább örökségként letéteményezte. — Hogy pedig égből hozott igazságának igéi az emberi ész állhatatlanságának és büszkeségének ne legyenek martalékaivá, — saját isteni tekintélyével felruházott, s egyházának élére állított szolgálóra bizá azokat, — vagyis, mint a nemzetek nagy apostola mondá: *Az Isten azért adott nekünk apostolokat, evangelistákat, pásztorokat és doktorokat, hogy ne legyünk hasonlók az ingadozó gyermekekhez, s el ne ragadtassunk szele által oly tanok-*

*nak, melyek ügyes és gonosz emberektől származnak, kik a hibát vetik körülünk.*⁶⁾ (Ephes. 4. 11. 14.)

S mit tesznek az égből nyert igazság ellenére a ker. századok bölcsei, nembölcsei és vallásujtói? Ők a felvilágosodás hamis czéje alatt megtámadják jézusi a religiónak igaz elveit, s követelik tőlünk, hogy azokat, saját veszélyes ötleteik, — föltétes tulzásaik szerint értelmezve, megcsonkítva, kijavítva, fogadjuk — vagy vessük el! — És bár eme reformáló törekvésükben egymással egyetértenének! Oh, de hányan vannak azok közül, a kik az igaz vallást megtámadják, egyuton haladók? Egy sincs! Ha az ember őket vizsgálja, úgy találja, hogy mindegyiknek megannyi ellenmondó véleménye van, hogy egyik lerontja, mit a másik épít; s a végtelen zürzavarban nem is lehet tudni, hogy melyikre hallgassunk, melyiket kövessük.

A modern bölcsek közül, kiknek is van igazuk? Azoknak-e a kik azt mondják, hogy minden anyag, a szellem semmi? — Vagy azok véleményét helyeseljük-e, a kik szerint az egész természet, s benne az ember, legnagyobb isten? Az anyagelviség világnézetéhez sorakozunk-e, a mely a sensualismusnak, materialismus és naturalismus különböző elnevezése mellett, nemcsak az emberi léleknek, szellemnek, de az Istennek létét is észellenes képtelenségnek hirdeti? A sensualista Condilac, vagy a naturalista Büchner, Moleschott, Vogt bölcsészek physikai tanainak tulterjeszkedéseit tartjuk-e igazakul, a kik előtt az ember nem egyéb, mint egy természeti gép, kinek ha megvannak is saját képzetei, fogalmai, nem a szellemi lélekben van alapjuk, hanem Vogt szerint eme képzetek csak *»az agyváladékai, éppen úgy, mint az epe a májé, a hogy a veséje?»*⁷⁾ Ezekre

3) Sonnt.-Predikten v. Á. Gretschi. I. Th. 58. S.

4) V. ö. Lacordaire Egyh. Besz. ford. Majer K. I. f. 34 l.

5) Isai 45-

6) V. ö. Lacordaire Egyh. Besz. I. füz. 34. l. ford. M. K.

7) V. ö. A philos. tud. Enciclop. i. Bihari P. 10 l.

hallgassunk-e, kik az embert, a teremtés koronáját az állatokkal egy színvonalra helyezik alá? Hisz minden bölcsességök oda megy ki, miszerint az ember minden tehetségével, mintegy szükségszerű eredménye, a szülők, dajkák, hely és idő, lég és világosság, élelem és ruházat esetleges hatásainak; vagyis: »az ember az, a mit megesszik,«⁸⁾ nem egyéb, mint »egy emésztő csatorna két nyílással.«⁹⁾ Vagy talán az idealismus iskolájába menjünk, s ott keressünk a legtitkosabb kérdések megoldásához kielégítő választ? Ámde az idealisták, csak akkora tekintélyvel, bírnak mint a materialisták, ezekkel azonban ellentétes álláspontból, azt hirdetik, hogy az érzékből, tapasztalatból éppen semmi ismeret sem származhatik, hanem minden fogalmat kizárólag az ész szellemi erejének kell tulajdonítanunk; az érzéki világ csak egy csalkép, az anyag semmi, a szellem minden. A tulterjeszkedő idealisták u. m.: Kant, Fichte, Schelling és Hegel legyenek-e tanítóink, kik a mindenséget, a mennyiben az a tapasztalás tárgya lehet, csak a következtető ész gondolati, alanyi eszméjének tartanak, de a melynek nincsen semmi reális alapja és léte? Ámde ők sem elégíthetik ki az embernek tudásvágyát, mert ők is az igazság utjáról eltértek akkor, a midőn az idealismus szélsőségében odáig jutottak, miszerint megtagadták mindazt, a mit a józan ész gondolkozása igaznak és valóznak ismer. Ők módszereikben és következtetéseikben ellenkező utat követtek a természetes értelem okoskodásával: önkényesen felállított tételekből szembevető értelemokoskodással vonták le állításaikat, s alkották meg rendszereiket, melyeket a gondolatok merészsege s a költői képzelem ragyogása elragadókká tehet ugyan, de annál kevésbé elégítik ki a tudásra törekvő emberi szellemet.¹⁰⁾

(Vége. köv.)

A nők neveléséről.*)

Irita Fenelon.

Franciaiából fordította: SZÉKELY ANTAL.

I. Fejezet: A nők nevelésének fontosságáról.

Semmi sincs annyira, elhanyagolva, mint a nők nevelése. Legyakrabban az anyák szokásától és sze-

8) U. o.

9) Lakordaire Egyh. Beszéd 73. l. ford. Sarmaságh G. I. r.

10) V. ö. A philos. tud. Encyclop. B. P. 17. l.

*Fenelon (szül. 1651. aug. 5. megh. 1715. jan. 7. E művét Beauvilliers hercegnő számára írta, ki számos tagból álló családjának nevelé-

szélyétől függ minden: általánosan elfogadott már a vélemény, hogy a nőknek csak kevés nevelést kell adni. A gyermekek nevelését a közjóra nézve egyik legfontosabb ügynek tekintik, s bár itt sem követnek el kevesebb hibát, mint a lányok nevelésében, legalább meg vannak győződve arról, hogy azt sikeressé tenni nagy meggondolással jár. A legértelmesebb emberek szánták reá magukat, hogy e dolgot szabályozzák. Hány tanár és intézet van! Mily költségeket okoznak a könyvek nyomtatása, a tudományos buvárlatok, a nyelvtanítási rendszerek s a tanárok megválasztása. E nagyszerű előkészületeknek több a látszata, mint szilárdsága; de végre is világos jelül szolgálnak azon magas fogalmakról, melyekkel a gyermekek neveléséről bírnak. Nem szükséges, mondják némelyek, hogy a lányokat bölcsökké tegyük, mivel a tudás vágy őket hiubakká és negédeskké teszi: elég az, ha idővel képesek lesznek vezetni gazdaságukat s férjüknek minden okoskodás nélkül engedelmesskedni tudnak. Hivatkozunk továbbá a tapasztalás útján nőkre, kiket tudományuk nevelésessé tett. Ezek után azt hiszik, hogy jogosan cselekednek, ha lányaikat a tudatlan és kiméletlen anyák vezetésére bízzák.

Igaz, hogy félhetünk attól, nehogy neveléses tudásokká neveljük őket. A nők rendszeren gyengébb tehetséggel, s nagyobb kíváncsisággal bírnak, mint a férfiak; azért nem lenne helyén oly tudományokba bonyolítani őket, melyekben csak makacsokká válhatnak. Nem valók ők sem az állam kormányzatára, sem hadviselésre, sem a szent dolgok szolgálatára; s így mellőzhetik ama kiterjedt ismeretkörököt, melyek a politikához, katonasághoz, jogtudományhoz, bölcsészethez és theológiához tartoznak. Sőt az erömütáni tanulmányok legnagyobb része sem egyezik meg természetükkel: ők a mérsékelt munkákra vannak alkotva. Valamint lelkük, ugy testük is kevésbé erős és edzett, mint a férfiaké. Kárpótlásul adott azonban e helyett a természet nekik szorgalmat, tisztaságot és takarékoságot, hogy házukban csendesen foglalkozhassanak.

De mi következik a nőknek e természetes gyöngegségéből? Az, hogy minél gyengébbek, annál jobban meg kell őket erősíteni. Nem várnak-e rájuk kötelességek, még pedig olyanok, melyek az emberi életnek mintegy alapját képezik? Nem a nők-e azok, kik főtartják vagy rombadönthetik a családokat; kik a házi

sére szentelte minden idejét. Ez egyetlen család számára írt mű azonban csakhamar a nőnevelés katedrájává lett s jöllehet kétszáz évvel ezelőtt (1687) elent meg először, a benne foglaltak most sem veszítették el érvényüket, mert az emberi természet alapjában mindig ugyanaz marad, legfeljebb a jkülső körülmények változnak. Ha itt-ott fordulnak is elő benne oly helyek, melyek a jelen viszonyok között már nem alkalmazhatók, tekintetbe kell vennünk a kort, melyben iratott, s azt sem szabad elfelednünk, hogy nem számítva néhány kísérletet, e mű a nőnevelés terén legelső s így tulságos követelés lenne oly rendszeres művet várnunk, mely a jelen kor igényeinek teljesen megfeleljen. — Mi pedig adjuk e helyeket is minden kihagyás nélkül, mert méltatlanság lenne részünkről egyetlen porszemet is megvetni elődeink e dicső emlékoszlopából, melyet ők emeltek maguknak

Fordító.

dolgok legkisebb részét is igazgatják, s a kik következőleg határozólag folynak be mindarra, mi az emberi nemet legközelebről érinti? Tőlük függ majdnem az egész világ jó vagy rossz erkölce. Egy értelmes, szorgalmas és vallásos nő lelke az egész háznak; rendet tud ő ott tartani mind a földi javakat, mind a lelki üdvöt illetőleg. Magok a férfiak, kik a nyilvánosság terén a legnagyobb hatalmat gyakorolják, saját eszméjársukkal nem képesek igazi berendezést létrehozni, hacsak a nők közre nem működnek annak kivitelében.

A világ nem a képzelet szüleménye, hanem a különféle családok gyülekezete. S kik tudnák e családokat nagyobb gondalal igazgatni, mint a nők, kik természetesen tekintélyük és a háztartásban való szorgalmukon kívül még azon előnnyel is bírnak, hogy gondos, és egyes részleteket megfigyelő, munkás, megnyerő és meggyőző lényeknek születtek? De remélhetnek-e a férfiak életükben valami örömet, ha még legszorosabb társas körük, a családi kör is csak keserűséggel telik el? És mivé lesznek a gyermekek, kik később magát az emberiséget fogják képezni, ha az anyák őket már első éveikben elrontják?

Ez a nők foglalatossági köre, mely nem kevésbé fontos, mint a férfiaké, mert rájuk egy ház gondozása, a férj boldoggá tétele és a gyermekek gondos nevelése vár. Ehhez járul még az, hogy az érényre ép oly joggal bírnak a nők, mint a férfiak: eltekintve azon előnyöktől és károktól, melyeket a társadalomnak okozhatnak, ők is egy részét képezik az emberi nemnek, melyet Krisztus vérével megváltott s az örök életre kijelölt.

Eltelkintve attól, hogy mily áldást képeznek a jólnevelt nők, meg kell figyelnünk azon károkat melyeket akkor okoznak, ha hiányzik nálok a jó nevelés, mely őket az érényre buzdítsa. Annyi bizonyos, hogy a nők rossz nevelése sokkal több kárt eredményez, mint a férfiaké, mivel az emberek kihágásai rendszeren azon rossz neveléstől származnak, melyet anyjoktól nyertek s azon szenvedélyekből, melyeket más nők későbbi éveikben bennök felköltöttek.

Mily cselszövények! a törvények és erkölcsi rend mily fölforgatása! mily véres háboruk! mily ujitások a vallás ellenében! s mily állami forradalmak tárulnak elének a történelemben, melyeket mind nők féltelenségei hoztak létre. Mindezek eléggé kimutatják a nők helyes nevelésének fontosságát: keressük tehát annak eszközeit.

II. Fejezet: A közönséges nevelés hiányai.

A lányoknál a tudatlanság okozza azt, hogy unatkoznak, s nem tudják mivel foglalkozzanak ártatlanul. Ha elérték egy bizonyos kort a nélkül, hogy a komoly dolgokhoz hozzászóktak volna többé nem bírnak azok iránt sem izléssel, sem vonzalommal; akkor mindazt mi komoly, szomorúnak látják s azt mi folytonos figyelmet követel, fárasztónak tartják; az élvezetek iránti hajlam, mely e fiatal korban legerősebb, s az egyenlőkoru személyek példája, kik már bele vannak merül-

ve a mulatságba, mind arra szolgálnak, hogy őket a rendes és munkás élettől elrettentsék. Még nincsen annyi tapasztalatuk és tekintélyük, hogy a szülői házban bizonyos dolgokat igazgathatnának, sőt még nem is tudják, mily hasznos lenne azokhoz hozzászóknok és pedig azért, mivel anyjuk nem vett magának annyi fáradságot, hogy azokra részletesen figyelmeztette volna őket. Ha előkelőbb, föl van mentve a kézi munkától: naponként csak pár óráig dolgozik, mivel a nélkül, hogy tudni lehetne miért, azt mondják hogy illő a nőnek dolgozni; legyakrabban azonban ez is csak illemből történik, s így nem szokhatik hozzá a rendszeres munkához.

S ez esetben mit fog tenni? Anyja társasága, ki őt szemmel tartja, dorgálja, ki azt hiszi, hogy jól neveli gyermekét, ha semmit sem néz el, s ki azután megkülönböztet vele kinek el kell tőnie minden szeszélyét, kit mindig a házi dolgokkal elfoglaltan lát, untatja és terhére van. Barátnők gyűlnek köréje, kik aljas és veszélyes szivességükkel igyekezvén kedvébe járni, minden képzelődésüket helyeslik, és csak arról társalognak, mi megutáltatja vele a jót; az ájtatosság előtte unalmas foglalkozásnak, s minden gyönyör határozott ellenének tűnik föl. Mivel foglalkozik tehát ő? — Semmi haszonnal. Maga e munkátlanság idővel gyógyíthatlan szokássá változik.

Igy lassan-lassan egy nagy űr támad, melynek betöltése komoly dolgokkal nem is remélhető; s így szükséges, hogy ezek helyét a haszontalan dolgok foglalják el. E tértelenségben a lány magát a tunyaságnak adja át; s a tunyaság mely a lélek egy betegsége, az unalom kiapadhatlan forrását képezi. Lassanként hozzászóktatja magát, hogy egy kevéssel többet alszik, mint mennyi az egészség föntartására szükséges. E hosszas alvás csak az elpuhultságot és az érzékenységet növeli, s a testet fogékonyabbá teszi a betegségekre; míg ellenben a mérsékelt alvás rendes munkával párosulva az illetőt csak vigábbá, erőteljesebbé és izmosabbá teszi: ez képezi kétségkívül a test tökélyét, nem is számítva az előnyöket, melyek ebből a lélekre háromolnak.

Ez elpuhultság és munkátlanság, öszszekötte a tudatlansággal, veszélyes érzékenységet szül a mulatságok s a látványosság iránt. Ez okozza a szerénytelen és kielégíthetetlen kíváncsiságot is. A komoly képzettségű és elfoglalt egyének rendszerint csak mérsékelt kíváncsisággal bírnak. Az a mit tudnak megvétesre kelti őket sok dolog iránt, melyekhez nem értenek; látják, mily haszontalan és nevetséges mindazon dolgok legnagyobb része, melyeket a kisebb szellemek, kik semmit sem tudnak, elsajátítani iparkodnak.

A rosszul képzett és hanyag nők képzelődése ellenben mindig tévelyeg. Komoly táplálék hiányában, kíváncsiságuk teljes hevével a hű és veszélyes tárgyak felé fordul. Azok, kik szellemesek gyakran tudákosokká lesznek, és összeolvasnak minden könyvet, mi csak hűségukat táplálni képes: rajonganak a regényekért,

s az ábrándos kalandok leírásáért, melyekben az érzéki szerelem játszik. Hozzászokván a regényhősök nagy-szerű nyelvezetéhez szellemök ábrándozóvá lesz; sőt alkalmatlanokká teszik magokat az életre, mert mind a légből kapott érzések, nemes szenvedélyek és kalandok, melyeket a regényíró olvasói gyönyörködtetésére kitalált, semmi összefüggésben nincsenek a valódi indokokkal, melyek a világban működnek s a földi dolgokra elhatározólag hatnak, sem pedig a családásokkal, melyekre minden vállalatunkban akadunk.

A szegény lány eltelve azon gyöngéd és csodás szellemmel, mely olvasmányában elbájolta, bámulva látja, hogy a világ egyéneiben hőseinek hasonmását föl nem lelheti; ő is úgy szeretne élni, mint a képzelt királykisasszonyok, kik a regényekben szerepelnek; ő is szeretne mindig bájos imádókkal környezett s minden szükségétől ment lenni. Mily undor foghatja el, midőn e magasztos légkörből a mindennapi élet aprólékosságaihoz kell leszálnia!

Némelyeket kíváncsiságuk még tovább ragad anynyira, hogy a vallási határozatokba is belevatkoznak, holott ez meghaladja képességüket; mások, kiknek szelleme ily kíváncsiságra nem elég élénk, más önmagukhoz mért dolgokra fordítják tudványukat; égneik a vágytól mindent tudni a mit valaki tesz, vagy beszél; rajonganak a dalok, hírek, s eselszövényekért; legfőbb óhajuk leveleket kapni s mások leveleit elolvasni mindenkitől mindent meghallani s nekik mindent elmondani; a hiúság rabjai s a hiúságban bőbeszédű könnyelműek, s a könnyelműség megakadályozza a komoly megfontolást, mely gyakran késztené őket hallgatásra.

(folyt. köv.)

T Á R C S A.

Tanácsok.

Ha szenvedés, nyomor közt
Az ajk imát rebeg:
A fájdalom daczára
Enyhülnek a sebek.

Ha kételyek zavarják
Lelked nyugalmaid,
Tekints az ég felé, hol
Számodra él a hit.

Ha most szerencse sorsod,
S örömid napja kél,
Őrizd szemed világát
Hívalgó fényinél.

Istenre nézz szünetlen; —
Csak őt, csak őt imádd!
Tiszteld, szeressed őtet,
Ki bőv kegyével áld.

Az ég után legelső
Legyen a drága hon,

Érette zengj imákat
Estende, hajnalon.

Festvériség, barátság! —
Jelszód im ez legyen . . .
Magad soha ne ringasd
Veszendő ürkegyen.

Ha bánatol ne busulj, —
Haragos oh ne légy:
Szerénység, türelemmel
Hidd el hogy többre mégy.

Intézet és közügytől
Ne vond meg pénzedet. —
A jótevés siron tul
Emléket hoz neked.

Mindenkiben az embert,
Szeresd, becsüld igen, —
Igy a szerencse napja
Sem lesz majd idegen.

Igaz okos kegyes légy! —
A bün s rosztat kerüld:
A vétek zajlatán már
Sok lélek elmerült.

Mit mond, csak arra hallgass
— A lelkiismeret;
Igy nemcsak a jó ember, —
De Isten is szeret.

Legjobb vezérfény itt lenn
A vallás, az egély —
Csak általa jön a bus
Szivekre üdv, segély.

Kövesd, kövesd örökre
A szende szüz erényt,
S leszáll réád az áldás
Ég — harmat gyöngyeként,

Élj jól s ha a halál majd
Leszedte lánczaid,
A menybe jutsz, s nem érzed
E földnek kinait!

Baka Lajos.

Kisebb közlemények.

— **Ipartanmühelyek érdekében.** A m. kir. közoktatási minister a következő körrendeletet intézte az összes tanfelügyelőkhez:

Tudva van (czimed) előtt azon elhatározásom, hogy a fennálló vagy keletkező polgári iskolák mellett a vidék életmódjával, vagy kereseti szokásaival egybehangzó s abba beillő ipari foglalkozású tanmühelyek állittassanak; köztudomásu dolog, hogy ezen elhatározásomnak megfelelőleg, mintegy hat év óta állanak

is fenn ily ipartanműhelyek s az ilyenek folyvást ket-
lette zöben vannak.

Ismeretes dolog az is, hogy az ily ipartanmű-
helyekben az iparnak mindenkor csak egy ága vétetik
gyakorlatba s arra a polgári iskolának csak azon növen-
dékei taníttatnak, kik az ipar felvett ágában kívánják
magukat gyakorolni és idővel abból megélni; a mint
ez az 1879. évi szeptember hó 12-én 25,409. sz. a. ki-
adott rendeletében, nevezetesen a polgári iskolák
számára kiadott tantervhez csatolt „szükséges tudniva-
lók” 8. pontja alatt következőleg ki is hirdettetem.

„A polgári iskola negyedik osztályába átlépő tanu-
lól, ha a polgári iskola mellé ipartanműhely is van
állítva, beléphet abba és az ott felvett iparágat az is-
kola 4. 5. és 6. osztályában kiszabott tantárgyak tanu-
lása mellett megtanulhatja annyira, hogy onnan a pol-
gári iskola hatodik osztálya bevégeztével mint iparos-
segéd léphet át az illető iparos tanműhelyébe.”

A gyakorlat tanúsítja már is, hogy nálunk, a hol
kivált kisebb városainkban s általában az ugynevezett
mesterinasok, ha szerezhethének is gyakorlat utján a
maguk előüözött iparban némi jártasságot, de az ipar
alapos tudhatásától elválhatlan rajzolásban, számve-
tésben, könyvitelben szükséges és alapos ismeretet
semmi módon nem sajátíthatván el: az általam fenebbi
módon kitűzött eljárás az egyedüli mód a miveltebb
iparosok kiképzésére.

Mínthogy tehát az általam kitűzött ezen eljárási
mód a gyakorlat tanúsága szerint biztos uton vezet a
célhoz; megkezdett e részbeni törekvéseimet és mun-
kámát most már hajlandó vagyok egészen odáig kiter-
jeszteni, hogy a fennálló, valamint a keletkező minde-
nik polgári és felső-népiskola mellé időről-időre, ter-
mészetesen fokozatos haladásban a vidék szokásaihoz,
megszokott életmódjához, általában viszonyaihoz alkal-
mazott ipar-tanműhelyt fogok felállítani.

Felhivom ennél fogva czimedet, hogy a vezetésére
bizott tankerületben már fennálló, vagy esetleg feállít-
tandó minden egyes polgári- vagy felső népiskolát ve-
gyen gondosan szemügyre, vizsgálja meg a vidék élet-
viszonyait, különösen ebben azt, hogy mely iparág az,
a mire az ottani lakosok már eddig is kiváló hajlamot
tanúsítottak, melyhez a kellő anyagok helyben és ol-
cson kaphatók s haszonnal értékesíthetők, valamint
azt is, hogy a kész munkák a már bizonyos irányt vett
kereskedés utján haszonnal eladhatók. Nézzem körül,
hogy az így kiválasztandó iparág gyakorlására fognak-
e vállalkozni a polgári, avagy a felső népiskola nö-
vendékei? Az iskolai épületben, vagy annak közvetlen
közelében lenne-e alkalmas és könnyen megszerezhető
hely tanműhely elhelyezésére stb. Czimed tájékoztására
meg kell ismételve ez alkalommal is jegyezmem, hogy
általában jövőben, mint jelenben, minden esetre ily
tanműhelyeket csak a fa-, vas-, általában fém-, vagy
anyag- és szövőipar körébe vágó ágak számára állít-
hatók, mivel ezek közül választhatók ki ily iparágak,

melyekre a polgári és felső népiskolai oktatással kap-
csolatosan megszerezhető miveltséget haszonnal alkai-
mazni lehet. Ha az ipar idővel ide nem illeszhető más
ágaiban is kifejlésnek indul, az ily ág számára is lehet
annak idején a nevezett intézetek mellé ipar-tanműhelyt
állítani.

Azonban már most is jelezhetem, hogy hazánk
területén jelenleg 100-nál több polgári és 70-nél több
felső népiskola van.

Épen ezért, midőn a fentebbi kérdésemre pontos
és a helyszinén szerzett tapasztalataim álló feleletét vá-
rom, szükségesnek tartom megjegyezni, hogy ezt egye-
bek közt azért is kell sürgetőleg tudnom, hogy az
ipartanításához szükséges tanítói erők taníttatásáról és
kimiveléséről az intézkedést most már megkezdhessem.

— **A boros hordók kénezése.** Általános szokás
mainap is, de leggyakrabban találjuk a kisebb boros-
gazdánknál, hogy a hordók, mielőtt borral megtöltetnek,
kikéneztetnek.

Mi a kénezés célja? A kén elégetésekor kénes
sav képződik. E sav ellensége minden növényi életnek,
hordóba hozva tehát, valóságosan megöli a hordó don-
gáin képződött penész gombákat.

A mely hordóban mustot töltünk, azt kénezni nem
szabad. Az erjedést apró gombák idézik elő; ha tehát
kénes sav van a hordóban és vegyül a must közé,
megszűnik az erjedés, mert az erjesztő-gombák meg-
fosztatnak életüktől, az erjedés csak akkor fog ismét
beállni, midőn a kénes sav levegővel érintkezve, kén-
savvá élenyül.

Gyakori kénezés által a bor savanyodik. E ké-
nezés egyedüli haszna és célja: a hordóban lévő
gombákat és annak csiréit megölni, ahhoz pedig igen
csekély mennyiségű kénes sav bizonyul célra veze-
tőnek.

Némely borosgazdának szokása, minden borfejtés-
kor hordait kikénezni. Ez nem helyesethető eljárás;
mert ha oly nélkülözhetlen volna a rendes pinczekeze-
léshez a kénezés, miért nem kénezi vörös borát is?
Nemde fél, hogy veszti szinét? Ha tehát jó vörös bort
lehet kénezés nélkül tartani, akkor a fehér bort is meg-
lehet kénlap göze nélkül.

A mely hordó kiürül s többé meg nem töltetik,
az tisztára kimosandó, kikénezendő s szorosán bedu-
gandó. Ha ezt teljesítjük, akkor megakadályozzuk a
penészképződést. A mely hordóba bort töltünk, azt
mossuk ki hideg vízzel, forrázunk ki, de ne kénezzük
s ha már valaki épen a kénezésben véli borának jó-
ságát s állandóságát fenntartani, használjon minél ke-
vesebb kénlapot, a jóból is sok a mi sok, hát még a
kénes savból? Az életszer bajai között ugysis megzudul
a fej, nem kívánja tehát a borivó-közönség, hogy a
kénes sav is segítsen főfájást előidézni.

Ha már kéneznünk, legyünk ügyelettel, nehogy a kénlapról elégetlen kén csepegjen a hordóba.

Égessük el a ként az e célra alkalmas kanálban, különben könnyen megtörténik, hogy borunk a kéntől záptojásszagúvá lesz.

— **A romcsoló toroklob és vörheny ellen** következő eljárást ajánlja egy közegészségügyi egyesület:

1. A romcsoló toroklob és vörheny ragályos betegség, különösen a gyermekeket támadja meg s annál veszélyesebb, minél fiatalabb a megbetegedett egyén.

2. Mindazok, kik már száj-, torok-, mandola vagy orrbajokban (hurut, torokfájás, nátha) szenvednek, vagy ezen betegségre különösen hajlandók, kiválóan ki vannak téve a ragályzás veszélyének; az ilyeneknek azért nemcsak hogy a ragály lehetőségét a leggondosabban kerülniök kell, hanem ezen betegségek fölléptekor még a látszólag legesekélyebb nemű bajokat a leggondosabb figyelemre méltatni és gyógyítani szükséges.

3. Roncsoló toroklob- és vörhenybeteg, hacsak lehet, elkülönített szobában és pedig oly egyének által ápolandók, a kik a család többi tagjaival épen nem vagy csak lehető legkisebb érintkezésbe jönnek.

4. A hol tökéletes elkülönítés nem eszközölhető, ott legalább a beteg szobájának ablaka folyton nyitva tartassék s ez által jól szellőztetendő, mert a szobai levegő annál több ragály anyagot tartalmaz, minél kevesebbszer újittatik meg.

5. Azon házból, hol ily ragályos beteg van, a gyermekeknek nem szabad iskolába menni, csak ha a beteg tökéletesen elkülönítve van, a mi orvosi bizonyítvány-nal igazolandó.

6. A betegek látogatása és az ily betegségben elhaltak hulláinak közszemlére kitétele szigoruan tiltatik; a temetésen a gyermekek résztvevése meg nem engedtetik.

7. A beteg szobája, teste s ruhái a legszorgalmasabban tisztán tartandók. Kerülni kell a szobában a nagy meleget s különösen nem szabad a beteget nagyon betakarni egész az izzadásig.

8. A beteg által kiköpött vagy orából kiürített nyák kiváló mérvben tartalmazza a ragályanyagot, ezért ezen ürületek mindig karbolvizzel (2 rész karbol-sav 100 rész vízre) telt köpöcsészékbe, vagy edénybe fogandók fel, vagy kendőkkel törleendő le, melyek használat után azonnal forró vízben vagy még helyesebben forró lugba teendő és ezután elkülönítetten és ovatosan kimosandók.

9. Hasonlóképen a használt fehérnemű és ágynemű azonnal forró vízbe, vagy forró lugba teendő, soha sem

szabad ezeket a többi családtagok fehérneművel együvé tenni.

10. A betegség lefolyása után azon ágyneműek, melyek ki nem moshatók, valamint a betegség kezdetekor viselt öltönydarabok s maga a betegszoba összes butoraival kellően fertőtlenítendő, és pedig kénfüstölés által. E célra (egy kilometer légürre 20 gramm) kénrudacsokkákat rakunk szét a szobában s meggyújtjuk, ablakokat, ajtókat jól elzárva a szobát magára hagyjuk s csak 6–8 óra mulva nyitjuk fel, hogy ekkor azután addig szellőztessük, míg többé a kén szaga nem érzik. Csak az ekként és pedig ismételve végbevitt fertőtlenítés után szabad idegen gyermekeket a házba eresztetni.

11. Igen súlyos betegségek után ezen fertőtlenítésen kívül ajánlatos még a falaknak és mennyezetnek kimeszelése, a padlózatnak erőteljes kisurolása.

12. A meggyógyult gyermekek megfüröszteendőek s csak ha tiszta fehérneművel és a fent leírt módon fertőtlenített ruhával el lettek látva, akkor szabad a családtöbbi tagjai közé s az iskolába stb. bocsájtani; hogy ez mikor történhetik, azt az orvos határozza meg.

— **Nyilvános számadás.** Az „Eötvös Alap“ központi gyűjtő-bizottsága által megbiztatván arra, hogy az alap javára adományt és rendes tagokat gyűjtsék; kötelességemnek tartom, hogy a nyilvánosság terén tegyem meg számodásomat a kegyes adományozók megnyugtató végett és egyszersmint hála köszönetemet nyilvánítsam adományaikért. Nagyságos *Kardos Ignác* kanonok ur 1 frt. *N. Barts Ferencz* prépost-kanonok ur 2 frt. *Gál Miklós* székesegyházi káplán 30 kr. *N. Nagy Imre* kanonok-főesperes ur 1 frt. *F. Bíró Béla* gymnasiumi igazgató ur 1 frt. *Kis Elek* hel. hit. tanító 20 kr. *N. Kolosy Antal* prépost ur 1 frt. *Medgyesi Fános* kádár 10 kr. *Kalatovics Lőrincz* 10 kr. *Koseriu Gergely* 10 kr. *Valaki* 5 kr. *Balogh Ferencz* hel. hittanító 40 kr. *N. N.* 5 kr. *N. N.* 10 kr. *Raucz Fános* gymnasiumi tanár 50 kr. *Bálint Lajos* püspöki irodai iktató 50 kr. *Bocskay Zsigmond* járásbírói irnok 30 kr. Fogadják adományaikért ezennel hála-köszönet nyilvánításomat. Továbbá *Hermann Róza* tanítónő. *Bothos Dénes*, *Antal István* és *Oszvath Mózes* tanítótársaimat is értesíteni bátorkodom, hogy a folyó 1881-ik évre hozzám befizetett rendestagsági díjakat az „Eötvös Alap“ pénztárnokának *Örley Fános* urnak elküldöttem.

Kelt Gyulafehérvárt, 1881. szeptember 8-án.

Köntzei Sándor.

— **A nagyváradi bazilika ügyében** a „Nagyváradi“ a következőket jelenté: „A várban feltalált nagy történeti fontossággal bíró romok hivatalos intézkedés tárgyává váltak. Dr. Oláh Gyula kir. tanfelügyelő f. hó 27-én megnéznén a kérdéses leletet, nyomban hivatalos táviratot intézett a vallás- és közoktatási minisz-

terhez s az ügy nagy fontosságánál fogva a legsürgösebb intézkedést kérte. E hivatalos távirat azonnal közöltetvén a „műemlékek országos bizottságával“, a most nevezett bizottság Steinhaus műépítész a lelet felvétele és részletes jelentéstétel végett azonnal elküldte. Steinhaus műépítész már 28-án a gyorsvonattal Nagyváradra érkezvén, vett utasítása szerint felkereste dr. Oláh Gyula kir. tanfelügyelőt, kivel a helyszínére kimenve, a leletet megvizsgálta és Bouvard altábornagy engedélyével azt mérnöki felvette. A lelet felvétele délutáni 1 óráig tartott s a műépítész konstata, hogy a várbeli alapás alkalmával egy nagyméretű román stílusú bazilika főbejárása továbbá egyik pillérjének és oldalfalának egy része találtatott fel. A délutáni órákban Bubics Zsigmond kanonok, Bunyitay Vincze és Dunay Alajos kíséretében ismét kimentek a helyszínére a műépítész és a tanfelügyelő s ekkor már részletesen meghatározta a műépítész a kérdéses bazilika fekvését s már most tudják, hogy ha a tervbe vett építkezés a várban meg fog történni, az csak a bazilika nyugoti végének két sarkát fogja elföldni, mert a bazilika a szabadon maradó várudvarba nyulik be. Steinhaus elkészítette jelentését és dr. Oláh Gyula tanfelügyelővel ismét meglátogatván Bouvard altábornagyot, felkérte őt, hogy addig is, míg e kérdésre vonatkozólag a lehető leggyorsabb menetű tárgyalások a m. k. közoktatásügyi miniszter és a közös hadügyminiszter közt be fognak fejeztetni, a leleteknek a folyamatba vett építkezések általi elföldést akadályozza. Az altábornagy a legnagyobb készséggel kijelentette, hogy a tudomány érdekében e tekintetben minden lehetőt megteend. Steinhaus műépítész f. hó 29-én az éjjeli vonattal elutazván, jelentését megtette s eddig már bizonyosan megindultak a közoktatásügyi m. kir. miniszter és a közös hadügyminiszter közt a tárgyalások arra nézve, hogy a tervbe tett építkezés a lelet helyén legalább egy időre felfüggesztessék és a vár udvarán elterülő bazilika alapfalainak rendszeres kiásása engedélyeztessék. Miután Bubics Zsigmond kanonok kijelentette, hogy az ásás költségei is biztosítva vannak, bizton remélhető, hogy az ásás néhány nap alatt engedélyezve lesz és Nagyvárad régi nagyságának ezen régóta keresett, de csak most megtalált bizonyítéka napfényre kerül s igen valószínű, hogy a nagyváradi várnak mostani puszta udvara legbecsesebb műtörténelmi kincsek bányájává válik.

— **A szivattyus kutbeli víz megjavítására** következő eljárást ajánlják: Jól kiégetett likacsos faszénből mintegy 20 darabot összekötnek, és aztán három ilyen köteg mindegyikére 2 kilogram nehéz kősót erősítve, mindháromat e kut különböző pontjain leeresztik a fenékre. Három nap múlva a víz kristály tiszta lesz és a legjobb minőségű. Ez eljárást évenként három-négyszer kell ismételní leginkább tavaszkor. A sőt legfeljebb két ízben kell alkalmazni; mikor elmarad, akkor a szent likacsos téglá darabokkal terelik meg.

A széndarabok oly sok piszkot, salétromot, meszet, gipszet, és egyéb szilárd anyagot magukba szívnak, hogy olyan sulyosakká válnak mint a kőszén, s néhány évig benthagyhatók a vízben, minthogy többé-kevésbé az átszűrő készülék szolgálatát teljesítik, vagy legalább a szivattyu működése közben megakadályozzák a kut fenéksalak felszállását. Ezzel az eljárással a legrosszabb kútvizet izletessé és élvezhetővé lehet tenni.

— **A szarvasmarha sózása.** Majdnem mindenütt szokásos, hogy a szarvasmarhasózásnál a sőt annak az edénynek a fenékre hintik, melyből a marha inni szokott. Ezzel azt akarják elérni, hogy a marha az edényt kinyalja, de nem gondolják meg, hogy ezáltal a marha akkor lesz szomjassá, mikor már ivott; mert a só tudvalevőleg kiszáritja a nyelvet és az inyekeket. Ha aztán a marhának új szomja oltására ismét vizet adnak, akkor többet iszik mint szükséges, és ezáltal elvesztik szép termetüket, a mi a fiatal marhánál nem jelentéktelen előny, s emellett nemcsak a hasuk tágul ki, de emésztésük is gyöngül. Ha ellenben a sőt által felköltött szomjasságot nem engedik kielégíteni, az állatkinzás e neme mindig megboszulja magát. A wormszi mezőgazdasági tanintézet többszöri kísérlet által bebizonyította, hogy a tehének bizonyos mennyiségű tápláléktól többet tejelnek, ha a sőt a száraz táplálékba vegyülve adják be nekik az ittatás előtt, mint hogy az edény fenékre hintik.

Irodalom.

— **Megrendelési fölhívás.** Magyarország néptanítóihoz. Egy gyakorlati vezérkönyvre hívom föl kedves hazánk néptanítóinak figyelmét. Címe: Tornaiskola fiuk- és leányok számára. I. r. Tornatanítás a népiskola hat osztályában. Nygyeler berni tornatan felügyelő után stb. (alulirt) Midőn fölhívásomat utnak indítam, nem lehetete czélom a tornászat hasznosságának s szükségességének fejtegetésébe bocsátkozni. Azzal már minden neveléssel foglalkozó egyén tisztában van. Csakis a mi és „miként“ után állanak még óriási kérdőjelek. Igen, mert irodalmunk legszegényebb s ugyszólván legmostohábban mivelte ága a tornairodalom, pedig a tornászat is a kötelező tárgyak között foglal helyet, s így e tekintetben is épen oly égető szüksége van a tanítónak biztos kalauzra, mint akármely más tantárgynál. S különösen a falusi néptanító érezheti ennek igazságát, ki a nép „zöme“ miveletlenebb osztály közt munkálja a nevelés leggöronyösebb földjét — ott, hol nincs kitől tanácsot, utbaigazitást kérhessen szerény foglalkozása közepett, s nem áll módjában tornaintézeteket stb. meglátogatnia. Egyenesen tehát a könyvekre van utalva, hogy előre haladhasson s nehéz földadatának korszerűleg megfelelni képes legyen.

E bajon óhajték segíteni, midőn a „tornaiskolát“ úgy a magyar, mint a német tornairodalom terén és

a gyakorlati életben tett több évi buvárkódásom után említett tanfelügyelő jeles műve után átdolgozva s viszonyainkhoz alkalmazva a nevelés munkásainak rendelkezésére bocsátani elhatároztam.

E műben a három első osztály egy csoportba; a többi osztály tananyaga pedig (2 ik csoport) külön-külön van összeállítva, hogy általa az évi haladás vagy haladhatóság világosan kitűnjék. Ily beosztás mellett könnyen alkalmazkodhatik minden tanító a szerint, a mint 2, 3, 4 stb. osztályt vezet. (Az eltérésekre utasítás van.)

A gyakorlatok a tanulókhöz mérten minden csoportnál, illetőleg osztálynál így következnek: a) rendgyakorlatok, b) szabad gyakorlatok, c) szergyakorlatok, d) játékok. Ez utóbbiak hangjegyes dalokkal és a nélkül. A mű végén óraterv. A gyakorlatok a legtermészetesebb fokozat szerint rendezvénnyel s részletes módszertani utasításokkal vannak kísérvé. (Az elmélet „gyakorlatilag van adva“). E könyv szerint vezetve a tornászatot, a tanulók szellemileg is képezetnek, figyelmük önként lelévén kötve, mi által, míg egyfelől a tanulók édes örömmel végzik a gyakorlatokat, addig más oldalról a tanítónak szerzettetik nagy könnyebbég, megmentvén őt a sok „kiabálástól“, folytonos vezényléstől stb.

Megtalálja tanító ebben a mire a népiskolai tornatanításnál szüksége van. Nem ok nélkül mondja két jeles paedagogusunk (Gyertyanfy I. és dr. Kis Áron), hogy „E műben (Turnschule) egy minden tekintetben biztos kalauzra találhatnak“ néptanítóink. (Népiskola módszertana 185. lap.) És ennek igazságáról megfoggyőződni minden t. kartárs, kinél a „Tornaiskola“ otthonra talál.

A 18—20 nyomtatott ivre terjedő mű 1 frt 40 kronalolirtnál még folyvást megrendelhető.

Kik az összeget előre beküldik, a könyvet bérmentve kapják.

Gyűjtőknek tiz előfizető (megrendelő) után egy tiszteletpéldánnyal szolgálunk.

A mű tömeges pártolás esetén f. évi szept. végén már megfog jelenni.

A megrendelések és előfizetések alulírottához küldendők.

Gyergyó-Ditróban, 1881. április hó 2-án.

Főzsa Sándor, m. k.

okl. alsó nép- és polgári isk. tornatanító.

A napi események köréből

— Dr. Fogarasy Mihály püspök Urunk Ő Nagyméltósága szept. 17-én mint születésnapja évfordulóján életének 82-ik évében lépett. Az 50. szezred zenekara ez alkalomból estéli zenével tisztelte mng. A káptalan, központi papság és tanári karok délelőtt 11³/₄ órákor testületileg jelentek meg tisztelgésre Ő Nagyméltóságánál, kit az egész nevében méltóságos Lőnhárt

Ferencz segédpüspök ur diszes püspöki tálárban, tekintélyes főpapi magatartással s a nála otthonias szabatos hanglegjtéssel és érzellemmel üdvözölt, egyszerű megemlítésén azt is, hogy a bányavidéken tett körútja alkalmával szerencsés volt tapasztalni a nagy tiszteletet és kegyetes érdeklődést, melyet Ő Nagyméltósága iránt minden körben a hívők tanusitanak. A többszörös éljenzéssel kísért üdvözlő beszédre püspök ur Ő Nagyméltósága karszékben ülve megható elérékenyedéssel, de életerős hangon válaszolt. En — úgy mond — Istennek ingyen való kegyelméből oly hosszú életet éltem, hogy már megért kalásza vagyok, hogy a földre lehulljak. Hogy eddig is élhettem s most is még élek, azt a papság és hívők imádságának köszönhetem. Kérem, hogy ezután is imádkozzanak érettem, hogy halálom óráján Isten kegyelmében mulhassak ki. Addig, míg együtt vagyunk a földön, Méltóságod, mint segédpüspök, vezérlete mellett munkálkodjanak mindnyájan, hogy a hitélet viruljon inkább és inkább ezen egyházmegyében.

Az elérékenyedésbe átmenő végszavakat ismét a jelenlevők éljenzése követte s a főpásztori kézcsók hódoló tisztelet-adjóját mindenki benső meghatottság közt rőtta le.

— Mélt. Lőnhart Ferencz segédpüspök ur Lukács Béla országgyűlési képviselő és Dr. Tódor József hit-tanár kíséretében bányavidéki körútjából sept. 16-án szerencsésen és viruló egészséggel visszatért. Körútját mindenütt a valódi diadal koszorúi öveztek. Az utnak részleteit is meg fogjuk olvasóinkkal ismertetni. Zalatnán bevonulás alkalmával Lukács Béla országos képviselő közetkező beszéddel üdvözölte:

„Méltóságos püspök ur!

Van szerencsém Méltóságodat Zalatna bányaváros polgárainak nevében és jelenlétében tiszteletteljesen üdvözölni.

Hosszu idő óta nem volt alkalma e vidéknek egyházfejdelmét tisztelni bércei és völgyei között.

Örömmel és tiszta szívvel, vallás és nemzetiségkülönbség nélkül adjuk át üdvözetünket és tiszteletünket Méltóságodnak, ki hosszas és fényes közpályáján ugvis mint főpap, ugvis mint hazafi mindnyájunknak osztatlan tiszteletét és nagybecsülését vívta ki, s ki egyházának hű szolgálatát a többi felekezetek iránti türelemmel, mindig össze tudta egyeztetni, s ki a leg-szebb keresztényi s polgári erényekben tündöklök.

Méltóságod is e bányavidék szülötte. Engedje meg, hogy büszkeséggel magunknak valljuk; tudja, hogy mily erős támasza a bányásznak a hit és a remény. Erősítse meg Méltóságod e vidék fiatal nemzedékét, mely holnap egyházfejdelme elé fog járulni, a hitben, egyháza és egyházfejdelme iránti ragaszkodásában, a király iránti rendíthetlen hűségben, hazánk szeretetében, alkotmányunk hű megőrzésében s a törvények iránti engedelmisségben.

És áldjon meg mindnyájunkat szeretett főpapunk! És könyörögje le a Mindenhatónak áldását hazánkra, városunkra, családjainkra!

Isten hozta! Fogadja tiszteletteljes üdvözetünket, s kérjük, vigye meg betegágyához kötött főpásztorunknak is hódolatteljes ragaszkodásunkat.“

A beszédre óriási örömlelkedéstől áradó éljenzés vihara tört elő a nagyszámu jelenlevők kebléből s szállott át a bérctetőn s a völgy ölen.

Kiadja: Az erdélyi rom. kath. irodalmi társulat. Szerkesztőbizottság. Felelős szerkesztő: BIRÓ BÉLA. Szerkesztőtársak. BALOGH IGNÁCZ, CSERNI BÉLA, CSISZÉR JÁNOS, Dr. TÓDOR JÓZSEF.

Nyomatott a püsp. lyc. gyorsajtóján Gyulafehérvártt. (Klüger B.-nál.)